

ZBIGNIEW NARECKI

WSPÓŁPRACA APOSTOLSKA PARAFII I RODZINY W ŚRODOWISKU WIEJSKIM

W świetle nauczania soborowego rodzina stanowi "pierwszą, żywotną komórkę społeczności", a zarazem jest "wielką tajemnicą w Chrystusie i w Kościele"¹. Wielkie znaczenie dla Kościoła ma "apostolstwo małżonków i rodzin"². Rodzina chrześcijańska stanowiąc żywą część ludu Bożego, występuje jakby w podwójnej roli. Z jednej strony jest ona prowadzona przez Kościół tworząc przedmiot duszpasterstwa parafialnego, z drugiej zaś ma stawać się bardziej czynnym podmiotem wychowania chrześcijańskiego, które z natury jest apostołskie. Naczelnym zadaniem dzisiejszego Kościoła jest uczynienie z rodziny aktywnego podmiotu apostolatu w tym celu, aby dokonywać integracji wiary z życiem i osiągać ścisłą współpracę między rodziną a Kościołem, współpracę, która umożliwiałaby kształtowanie rodziny Bożej w postaci wspólnoty parafialnej³ oraz rodziny jako "Kościoła domowego"⁴. Wobec tego należy nie tylko szukać właściwego miejsca dla rodziny w ludzie Bożym, ale również kształtować pojęcie ludu Bożego na wzór autentycznej rodziny chrześcijańskiej w parafiach przez dzieło zwane apostolatem.

Można wysnuć aktualny w świecie dzisiejszym postulat wzajemnego uczestnictwa Kościoła w życiu rodziny oraz angażowania się rodziny w życie i rozwój Kościoła. Całe powodzenie misji Kościoła w obecnych środowiskach parafialnych i rodzinnych zależy zatem od sytuacji parafii, która jest miejscem, gdzie misterium Kościoła osiąga się przez sprawowanie Eucharystii, od religijności rodzin, od współpracy parafii i rodziny w zakresie apostolstwa. Podstawowym celem i potrzebą wspólnoty parafialnej i rodzinnej jest kształtowanie wspólnoty Chrystusowej. Parafia składająca się z tych grup ma stawać

¹ DA 11; KK 11.

² DA 11; Dyrektorium Apostolstwa Świeckich 23 (dalej cyt.: DAS).

³ KK 40, 92.

⁴ KDK 48; KK 11.

się organizmem widzialnym "wspólnotą wiary, nadziei i miłości"⁵. Na czoło wysuwają się więc więzi międzyosobowe, różne ludzkie zróżnicowania, które w warunkach społecznych mają się scalać według Zasady-Chrystusa. Ta różnorodność wyrazu kulturowego, społeczno-religijnego poszczególnych środowisk, m.in. wiejskich, w których Kościół istnieje i rozwija apostołat, powinna także przyczyniać się do kształtowania dobrze pojętego uniwersalizmu chrześcijańskiego i powszechności Kościoła Chrystusowego. Wszystkie te postulaty urastają niewątpliwie do naczelnego i bezwarunkowego zadania współczesnego Kościoła⁶.

1. APOSTOLAT PARAFII NA RZECZ RODZINY

Spośród wielopłaszczyznowych powinności apostołskich parafii szczególną uwagę zwraca się na jej świadczenia na rzecz rodziny⁷. Działalność duszpasterska na rzecz rodziny polega "na wspieraniu powołania małżonków w ich pożyciu małżeńskim i rodzinnym oraz na umacnianiu ich i utwierdzaniu" (KDK 52), a więc na otaczaniu rodzin opieką oraz na świadczeniu im konkretnej pomocy. Jest to tzw. pomocnicza funkcja parafii wobec rodziny, niemniej jednak w obliczu dzisiejszego kryzysu życia rodzinnego i jego zagrożeń jest ona nieodzowna⁸. Należałoby tu wskazać na przygotowanie młodzieży do życia rodzinnego, na poradnictwo rodzinno-wychowawcze, nauki przedmałżeńskie, katechizację i pedagogizację rodzin, akcje charytatywne i pomoc duszpasterską.

Powyższe świadczenia wymagają szerszych form pomocy ze strony świeckich, zmian w systemie pomocy duszpasterskiej, akcji pomocy materialno-finansowej najbardziej potrzebującym. W związku z niedostateczną współpracą świeckich i duszpasterstwa w dziedzinie opieki nad rodziną zwraca się uwagę na organizowanie kursów specjalistycznych dla tych, którzy zamierzają się temu dziełu poświęcić, przede wszystkim wymaga to współdziałania długofalowego w przygotowywaniu programów i instrukcji na temat przysposobienia do życia stanowego. Pożądane jest, aby w każdej parafii rozwijał się apostołat, korzystający z niezbędnej pomocy oraz samodzielności w zakresie rozwijania działalności na rzecz rodziny. Powinien się on opierać na właściwej formacji, wyrażającej się w

⁵ N. Greinacher. *Rodzina w parafii*. "Novum" 1980 nr 9 s. 119-124; t e n ż e. *Analysen der kirchlichen Gemeinde*. W: *Gemeinde-praxis. Analysen und Aufgaben*. Hrsg. N. Greinacher, N. Mette, W. Möhler. München-Meinz 1979 s. 9-14.

⁶ Por. DWCH 2; S. Kunowski. *Wychowanie do chrześcijańskiego uniwersalizmu*. ZN KUL 1969 z. 1 s. 3-15.

⁷ Por. J. Kłys. *Rodzina katolicka i środowisko jako teren apostołstwa świeckich*. AK 1975 s. 265. Temu problemowi należałoby poświęcić osobne rozważania.

⁸ Zob. *Evangelii nuntiandi* 34 (dalej cyt.: EN).

autentycznym powołaniu i troskliwości, na zdolności do zdrowej obserwacji oraz oceny sytuacji życiowej rodzin, na wczuwaniu się w trudności rodzin, na uzdolnieniach potrzebnych do tej pracy wyrażających się w umiejętności nawiązywania kontaktów, w silnej i zdrowej wierze, w otwartej i służebnej postawie, w miłości i bezinteresowności w zakresie współżycia i pomocy. Na tym polu mogą działać jedynie osoby o cechach i predyspozycjach umożliwiających skuteczny wpływ na drugiego człowieka. Niezwykle cenne byłoby działanie całych rodzin oraz grup wierzących zrzeszonych w różnych kręgach, akcjach i strukturach ponadparafialnych na rzecz pomocy rodzinom⁹.

W związku z tym wyłania się konieczność ukształtowania takiej orientacji apostolskiej, która stawiałaby w centrum parafii dobro rodziny¹⁰. Za tym idzie potrzeba pierwszeństwa pomocy rodzinie pośród różnych kierunków i form służby apostolskiej i duszpasterskiej. Dlatego można wysunąć pod adresem apostołatu parafialnego pewne propozycje.

Przede wszystkim praca prowadzona w niektórych parafiach jest zachętą i zobowiązaniem dla tych parafii, które tych form nie prowadzą. Dotyczy to form zawartych w instrukcjach Episkopatu Polski z 1969 i 1975 r. oraz sposobów współpracy apostolskiej zakreślonych w Dyrektorium Apostolstwa Świeckich. Jest tam mowa o przygotowaniu dalszym, bliższym i bezpośrednim do życia małżeńskiego i rodzinnego, o duszpasterstwie rodzin i organizacji poradnictwa rodzinno-wychowawczego, o inicjacji liturgiczno-sakramentalnej do małżeństwa, o włączaniu do współpracy kompetentnych osób i rodzin, o tworzeniu rad parafialnych, rodzinnych, katechetycznych itp., które wspomagałyby dzieło parafialnej pomocy na rzecz rodziny. Niezbędne jest przekonanie wszystkich osób mogących prowadzić tą pracę, że działanie na rzecz rodzin jest koniecznością i najlepszą przysługą czynioną dzisiejszym parafiom wiejskim. Wśród wielu form i metod pomocy niesionej rodzinie najważniejsze jest, aby nie pominąć niezastąpionej roli rodziny w twórczym kształtowaniu życia wspólnotowego. Różnorodność form pomocy świadczonej na rzecz rodziny ma na celu stworzenie warunków ułatwiających rodzinie podjęcie samodzielnego trudu rozwijania braterskiej wspólnoty miłości. Młodzi ludzie są odpowiedzialni za uczciwe przygotowanie się do małżeństwa, za zrodzenie i wychowanie dzieci. Chodzi więc o pogłębianie zrozumienia, że rodzina jest wspólnotą życia i miłości oraz powołaniem mającym konsekwencje eklezjalne. Celem tej działalności ma być pomoc w odnajdywaniu i realizacji tej wspólnoty i powołania. Sprawą centralną powinna się tu stać

⁹ Por. P. P o r ę b a. *Osobowość duszpasterza rodzin*. RTK 1972 z. 6 s. 49-61; R. R a k. *Realne możliwości apostolstwa świeckich w parafii*. W: *Katolicy świeccy w parafii*. Lublin 1975.

¹⁰ Zob. DA 11; KDK 47, 52; por. K. W o j t y ł a. *Rozważania pastoralne o rodzinie*. RNS 1975 s. 71 nn.

troska o kształtowanie chrześcijańskiego ideału ojcostwa i macierzyństwa¹¹. Ideał ten przechodzi dziś na wsi poważny kryzys. W tym celu powinno się dążyć do ściślejszego nawiązywania współpracy apostołskiej przy właściwym ustalaniu zadań i kompetencji, inicjowanie kontaktów między rodzinami o różnych poziomach wykształcenia, wieku, struktury społeczno-zawodowej itd. (zob. KDK 52).

Ważną sprawą jest pogłębianie istniejących już form i metod współpracy. Powinno się lepiej wykorzystać okresy przygotowawcze do sakramentów inicjacji chrześcijańskiej, rozwijać pedagogizację i katechizację dorosłych, podnosić poziom poradnictwa rodzinno-wychowawczego i rozszerzać jego problematykę na wszystkie zagadnienia życia i różne kategorie rodzin. Ważne jest uwzględnianie wszystkich okoliczności i sposobów ewangelizacji rodzin. Dotyczy to szczególnie rodzin młodych, mieszanych, nieprawidłowych, zdechrystianizowanych, nowo przybyłych, rozbitych¹². Wszystko to wymaga zarówno od świeckich, jak i kapłanów większego zaznajomienia się z tematyką małżeńsko-rodzinną od strony nauk antropologicznych oraz – od strony egzystencjalnej – tworzenia możliwości dużej wymiany doświadczeń, korzystania z wielu nowoczesnych form, metod i środków ewangelizacyjnych, nawiązywania współpracy wykorzystującej zasady demokracji i dialogu oraz nowoczesne metody z zakresu organizacji i zarządzania¹³. Problemem ściśle związanym z omawianymi działaniami na wsi jest ewangelizacyjna praca nad więziami międzypokoleniowymi, nad ludźmi osamotnionymi, starymi i znajdującymi się w trudnej sytuacji życiowej i gospodarczej, nad młodym pokoleniem, nad katolikami selektywnymi i obojętnymi, nad dwuzawodowcami, "ludźmi w drodze" itd.¹⁴

Myśląc o powodzeniu całej akcji parafialnej na rzecz rodziny, należałoby zwrócić szczególną uwagę na koordynację współpracy świeckich i duszpasterzy, czyli na porządek ewangelizacyjny, który powinien być oparty na soborowym modelu zażyłego obcowania wolnego od tradycyjnych stereotypów czy uprzedzeń w zakresie wzajemnych kontaktów. Idąc za nauczaniem soborowym, można wskazać na cztery istotne relacje wiążące duszpasterzy i świeckich. Relacja

¹¹ Polskie Instrukcje i Dyrektorium stanowią pierwsze ogniwo przeobrażenia nowoczesnego dzieła apostołskiego na rzecz rodziny w duchu Soboru, ale nie ujmują tego zagadnienia pod kątem ewangelizacji. Dopelnieniem tego może być adhortacja *Familiaris consortio* oraz dokument Kongregacji Wychowania Katolickiego: *Kierunki wychowania w dziedzinie miłości ludzkiej*. ChS 1984 nr 6 s. 94-123.

¹² Por. *Ewangelizacja małżeństwa i rodziny*. Praca zbior. WdŁ 1978 nr 7-9 s. 187-191.

¹³ Zob. DSP 2-3; EN 45; por. J. M a r i a ń s k i. *Życie parafii. Socjologiczne aspekty kierowania parafią*. Wrocław 1984.

¹⁴ Zob. Papiaska Komisja do Spraw Duszpasterstwa Migracji i Turystyki. *Kościół a ruch migracyjny*. ChS 1979 nr 5-6 s. 203-223; H. D o n a t. *Duszpasterstwo rodzin w NRD*. ChS 1973 nr 2 s. 22-26; *Katolicy świeccy w parafii*. Praca zbior. WDP 1974 nr 12 s. 369-376.

równości określa postawę braterską, dotyczącą godności i wspólnej dla wszystkich działalności na polu wzrostu i uświęcenia Kościoła. Drugą relacją jest zróżnicowanie między szafarzami tajemnic, nauczycielami i pasterzami a resztą ludu Bożego. Trzecią relację wyznacza łączność na płaszczyźnie obustronnych posług i pomocy. Świeccy i duchowni mają pełnić w dziele ewangelizacyjnym właściwe im zadania i funkcje, stosownie do swego powołania. Nieodłączną cechą realizacji tego zamierzenia jest pełna odpowiedzialność wszystkich za własne odcinki pracy i wręcz komplementarna współpraca w osiąganiu pełni wyznaczonego celu. Czwartą relacją jest jedność polegająca na wolnym i współodpowiedzialnym działaniu w duchu jednoczącej miłości Chrystusa. Wspólny zbawczy cel powinien górować nad innymi i wyznaczać plan działania. Wszelkie partykularyzmy i różnice powinny zejść na drugi plan. Jedność taka jest znakiem Bożej jedności Kościoła jako wspólnoty Chrystusowej. Parafia powinna być przykładem takiego naocznego apostolatu wspólnotowego, ducha rodzinnego, który jest "owocem" życia w łasce Ducha Świętego. Dlatego zwie się je "Kościołem-wspólnotą", w której świeccy przyzwyczajają się do działania w ścisłej jedności ze swymi kapłanami pomimo faktu, że różnorodna ich działalność na rzecz rodziny nie zacieśnia się do parafialnego Kościoła Chrystusa. Taka jedność i współpraca jest łaską otrzymaną w zamian za służbę i ofiarę dla zbawczego dobra wiernych, nosi w sobie olbrzymie wartości, moc wychowawczo-ewangelizacyjną i jednoczącą dla wszystkich, którzy jej dziś bardzo potrzebują. Zawarty w niej ideał ewangeliczny może mobilizować do rozwiązywania wielu bolączek życia współczesnych parafian wiejskich¹⁵.

Współpracę duszpasterzy z rodzinami należy opierać na modelu, który zakłada przewagę darów obustronnych nad sferą obowiązków i uprawnień. Taka współpraca zakłada pełnoprawnych, aktywnych, dojrzałych i wzajemnie obdarowywujących się partnerów. Nie może to być wymiana jednostronna, której konsekwencją byłby formalizm, aspektowość i – w ostateczności – obumarcie. Aby mogła nosić miano współpracy ewangelizacyjnej, powinna zawierać w sobie odpowiednie wartości i dary. Najważniejsze spośród nich niosą kapłani – duchowe dobra Kościoła, popieranie godności małżeństwa i rodzicielstwa, uznanie aktywnego udziału rodzin w wypełnianiu posłannictwa Kościoła, powierzanie rodzinom wielu zadań apostolskich, zachęcanie ich do aktywności i popieranie dzieł chrześcijańskich w parafii, uznawanie i rozwijanie charyzmatów życia rodzinnego, integrowanie rodzin w duchu jednoczącej miłości Chrystusa¹⁶. Rodziny zaś powinny dawać świadectwo przez wykorzystywanie darów: posłuszeń-

¹⁵ Zob. DA 10; KK 28; DAS 12-21.

¹⁶ Listę wskazanych wartości i darów można uzupełnić innymi m.in. z EN, z *Familiaris consortio*, a także z dokumentu *Kierunki wychowania w dziedzinie miłości ludzkiej*.

stwa, szacunku, modlitwy, roztropnej rady oraz miłości. Ważne jest, by to posłuszeństwo nie było ślepe – co niejednokrotnie spotyka się na wsi w zakresie wielu posług i wzajemnych odniesień – ale cechowało się duchem współpracy i współodpowiedzialności opartych na partnerstwie i dialogu. Nie oznacza to naruszania jedności i zwartości wewnętrznej parafii, a wręcz odwrotnie. Takie odniesienia mogą rodzić ducha braterstwa i miłości, jeśli cechuje je dojrzała, pełna i odpowiedzialna współpraca. Dar rady nakazuje świeckim odważnie wyrażać opinię, stosownie do swych kompetencji, za pośrednictwem znanych i nowo tworzonych instytucji oraz struktur ewangelizacyjnych. W owej współpracy znajdzie się wiele trudności i uprzedzeń, tak po jednej, jak i po drugiej stronie. Najważniejsza jest cierpliwość, ufność i postawa służby oraz wzajemnego zrozumienia, dążąca do tego, by pokonywać piętrzące się przeszkody i bolączki. Poczynaniom tym stale powinna przyświecać pedagogia Boża, odnajdywana wspólnie w modlitwach, życiu wewnętrznym, doświadczeniu religijnym i powołaniu sakramentalnym¹⁷.

2. APOSTOLAT RODZINY NA RZECZ PARAFII

a) *Apostolat rodziny w środowisku*

Rodzina chrześcijańska ujmowana jako braterska wspólnota życia i miłości, "eklezjola", nie może być wyizolowaną enklawą. Warunkiem życia rodzin jest otwarta ich postawa wobec najbliższego otoczenia, tj. sąsiadów i bliźnich. Niczym innym nie da się zastąpić znaczenia i skuteczności apostolskiej rodziny w środowisku wiejskim. Dlatego świadectwo słowa i czynu ma ogromne znaczenie. Rodzina swymi apostolskimi oddziaływaniami powinna obejmować warsztat pracy, lokalną szkołę i kluby, kręgi krewniaczo-sąsiedzkie czy towarzyskie, organizacje i instytucje lokalne. Jest to oddziaływanie, które stanowi szczególną moc, bowiem na wsi wszyscy się znają, a życie prywatne i rodzinne staje się często sprawą otoczenia. Tam to rzetelność i uczciwość życia rodzinnego działa na środowisko nieustannie i bezpośrednio. Dlatego rodzina wiejska żyjąca w małych osadach i grupach lokalnych jest największym apostołem obecności, przykładu i przenikania środowiskowego w dziedzinie kultury, światopoglądu, postaw i opinii. Między rodziną a środowiskiem na wsi istnieje wzajemne oddziaływanie. Charakterystyczne dla wsi życie w kręgach krewniaczo-sąsiedzkich oraz w małych grupach odróżnia wieś od społeczności miejsko-przemysłowych. Dlatego dla większości ogółu środowisk wiejskich zaczyn miłości rodzinnej –

¹⁷ Zob. KDK 43; KK 37; DAS 5, 87-99.

choć są to dziś środowiska często zdeintegrowane i zlaicyzowane, jak dwuzawodowe i podmiejskie – może być skutecznym czynnikiem odnowy religijnej parafii. I o nich musi stale pamiętać Kościół przy organizowaniu form i struktur ewangelizacyjnych opartych na współpracy rodzinnej dzięki rodzinie i na podstawie rodziny. Z drugiej strony otwarcie się rodziny na otoczenie świadczy o obecności Bożej w tych zbiorowościach ludzkich. Rodzina jest miejscem i "metodą" uświęcającej misji Kościoła na wsi.

Przeznaczenie rodziny, które jest "Dobrą Nowiną dla otoczenia i świata", pozostaje w ścisłym związku z jej powołaniem, otrzymanym na mocy chrztu, bierzmowania i sakramentu małżeństwa. Skupia się i wypływa z życia eucharystycznego. W tym powołaniu i życiu chrześcijańskim zbiegają się istotne problemy ewangelizacyjne współczesnego Kościoła, dlatego o tym przeznaczeniu rodziny w parafii należy stale pamiętać i stale je wielorako kształtować. Rodzina powinna być stałym i podstawowym elementem, celem i metodą zabiegów ewangelizacyjnych Kościoła lokalnego¹⁸.

b) *Zadania apostolskie rodziny w parafii*

W apostołacie "ad extra" rodzina powinna korzystać z istniejących struktur kościelnych i świeckich. Parafia zaś winna stawać się ośrodkiem rozwoju stosunków międzyrodzinnych w duchu wspólnotowo-ewangelizacyjnym. Znaczy to, że formy pracy z rodziną powinny przybierać wyraz elitarno-wspólnotowy opierający się na postulowanych zasadach wzajemności, partnerstwa i dialogu.

Problem apostołatu zewnątrzrodzinnego syntetycznie ujmują dokumenty soborowe. Za główne zadanie uznaje się w nich przykład własnego życia, zmierzający do ukazania świętości i nierozzerwalności węzła małżeńskiego. Zadaniem tego apostołatu jest mocne podkreślenie praw i obowiązków rodziców do chrześcijańskiego wychowania dzieci oraz obrona godności, wartości i autonomii rodziny. Spośród wielu form świadectwa na wyróżnienie zasługują: adopcja opuszczonych dzieci, gościnność, służenie radą i pomocą materialną, pomoc narzeczonym w przygotowaniu się do małżeństwa, wspieranie rodzin przeżywających trudności materialne, popieranie rodzin wielodzietnych, obrona poczętego życia, upowszechnianie chrześcijańskich zasad odpowiedzialnego rodzicielstwa, współżycia i pokoju, opieka nad starymi i chorymi, walka z żądzą posiadania, z nałogami i innymi nadużyciami. Sobór wzywa rodziny do współpracy ze wszystkimi ludźmi dobrej woli. Cenne jest organizowanie w tym celu komitetów samopomocy rodzin i grup o wyższych celach mających podstawy materialne i ramy organi-

¹⁸ Zob. EN 70 73, Papieska Komisja do Spraw Duszpasterstwa Migracji i Turystyki, jw. s. 203, por. A. Z u b l e r b i e r *Rozmaite dziedziny działalności apostolskiej*. AK 1968 s. 301 nn.

zacyjne dla swych oddziaływań. Struktury te, mające wytyczone plany działania oraz własne formy życia duchowo-religijnego, powinny opierać się na strukturach ponadparafialnych rządzących się zasadami demokracji i braterskiej współpracy. Wtedy będą mogły bardziej skutecznie podejmować interesy rodzinne na terenie własnych parafii, tak od strony ich elementarnych zadań, tj. miłości, prokreacji i wychowania¹⁹, jak i pomocy konkretnej poszczególnym rodzinom, tj. młodym, mieszanym, nieprawidłowym, rozbitym, biednym, zlaicyzowanym, nowo przybyłym itp.²⁰ Stałym odniesieniem dla tych rodzin powinna być w działaniu apostołskim łaska otrzymywana przez przepowiadanie Słowa, kult i sakramenty oraz wzór rodziny Matki Bożej. Ważnym zadaniem jest też kształtowanie w rodzinach umiejętności korzystania ze środków społecznego przekazu myśli oraz partycypacji w dobrach kulturowych i zdobyczach współczesnej cywilizacji. Przykład rodzin chrześcijańskich w tym zakresie na terenie parafii może okazać się wielce pożyteczny, jeśli przyjmie on postawę świadectwa i wspólnotowego życia z wiary, modlitwy i Eucharystii²¹.

Powyższe myśli pomagają – jak się wydaje – wytyczyć apostołowi rodzinnemu w parafii kilka konkretnych zadań. Pierwszym byłoby rozwijanie poczucia odpowiedzialności za spoczywające na rodzinie powołanie do miłości polegające przede wszystkim na oddziaływaniu własnym przykładem i ukazywaniu chrześcijańskiej wizji miłości w życiu codziennym. Głównymi funkcjami rodziny w tym aspekcie byłyby: kształtowanie wzajemnego uczucia i zaufania przekazywanych z kolei na otoczenie, ukazywanie wzorców postępowania i ideałów chrześcijańskich na łonie własnej rodziny i parafii, nawiązywanie współpracy z innymi rodzicami i wychowawcami, stały przekaz przeżywanych wartości w rodzinie. Szczególnie powinno się zwracać uwagę na środowiska i rodziny z nowo powstałą kategorią dwuzawodowców, młodych rolników, na robotników rolnych PGR-ów oraz na wspomniane kategorie rodzin znajdujących się w szczególnej sytuacji życiowej itd. Środowiska takie wymagają wyjątkowej uwagi i pomocy, tak ze strony państwa, jak i Kościoła²². Ważne zadanie przypadłoby rodzinom zorganizowanym w grupy religijno-apostołskie, wspólnotom rodzin oraz małżeństwom działającym w duszpasterstwie i poradnictwie parafialnym.

Drugie zadanie stanowiłoby uświadamianie rodzinie konsekwencji, jakie dla niej i całej parafii mają podejmowane przez nią decyzje dotyczące rozmiaru

¹⁹ Pośród wielu form apostołatu ta wydaje się obecnie najbardziej potrzebna. Zob. encyklika *Humanae vitae* nr 26; KDK 48-52.

²⁰ Zob. DA 11; EN 56, 71.

²¹ Zob. DSP 2-3; EN 45; por. R. R a k. *Eucharystia w życiu chrześcijańskim*. Katowice 1984.

²² Zob. Papieski Komitet do Spraw Rodziny. *Małżeństwo jako sakrament*. ChS 1976 nr 2 s. 100-111; Dokument Rady Świeckich do współpracy kapłanów ze świeckimi. Oprac. E. Weron. CT 1972 f. 4 s. 160 nn.

rodziny, wychowania dzieci, orientacji społeczno-kulturalnych oraz wartości moralno-religijnych, które pragnie ona przekazywać. Ważną misję mogą tutaj spełnić wzorowe rodziny wielodzietne, poradnictwo rodzinnowychowawcze i pedagogizacja oraz odpowiednio zorganizowana katecheza przedmałżeńska. Istotną rolę w tym procesie mogą pełnić: oddziaływania indywidualne, odpowiednie materiały pedagogiczne wyrażające się w stosownych zasadach, metodach i interwencjach wychowawczych, grupy młodzieżowe oraz różne parafialne zespoły kategorialno-funkcjonalne. Takie formy potrzebne są szczególnie środowiskom mocno zurbanizowanym i uprzemysłowionym, gdzie rozmiary kryzysu rodzinnego oraz selektywizmu i indyferentyzmu religijnego występują najostrej. Właśnie tam należy organizować specjalistyczne formy apostolskiej działalności i duszpasterstwo wspólnotowo-elitarne. Następną sprawą jest pomoc w propagowaniu chrześcijańskiej koncepcji życia rodzinnego oraz eliminowanie wiele błędnych i uproszczonych poglądów na ten temat. Sprawa dotyczy wyrabiania świadomości i kształtowania postaw kultury współżycia w rodzinie, zwalczania tradycyjnych i opacznie rozumianych stereotypów w zakresie wzajemnych odniesień, wyczulania na sprawy płci przeciwnej, urabiania postawy ofiarności oraz bezinteresowności i tolerancji w rodzinnych odniesieniach. Szczególnie cenny może się w tej sprawie okazać dokument Kongregacji Wychowania Katolickiego z 1984 r. na temat kierunków wychowania w dziedzinie miłości ludzkiej²³. Ważnym zagadnieniem jest obrona praw rodziny w zakresie prokreacji i wychowania wyrażająca się m.in. w walce z zagrażającymi bytowi rodziny wzorcami propagandowymi, w popieraniu jej interesów w środowisku oraz w stwarzaniu warunków ułatwiających realizację jej powołania. Aby nie pominąć żadnych zagrożeń współczesnego życia rodzinnego, konieczne są różne formy ewangelizacyjnej infiltracji w parafialne środowiska społeczne, tj. w różne kręgi krewniaczo-sąsiedzkie, instytucje i organizacje lokalne, placówki kulturalno-oświatowe itd., oraz oddziaływanie nań²⁴.

Trzecie zadanie stanowi poszukiwanie dziedzin i form, poprzez które powinna objawiać się obecność rodzin w parafii. Chodzi tu o różne znane formalne i nieformalne, indywidualne i zbiorowe, masowe i elitarne, tradycyjne i współczesne postacie bycia i aktywnego działania rodzin chrześcijańskich²⁵

²³ ChS 1984 nr 6 s. 106-123.

²⁴ Zob. DA 11; DAS 24 nn.

²⁵ Dla przykładu można chociażby podać organizowane w parafiach: akcje miłosierdzia, krucjaty miłości, rekolekcje i dni skupienia np. dla młodych rodzin, grup apostolskich itd. Zob. I i II Instrukcję Episkopatu Polski, Roczne programy duszpasterskie prowadzone w poszczególnych diecezjach oraz organizowane przy okazji synodów diecezjalnych tzw. zespoły synodalne. Zob. Wydział Duszpasterski Kurii Metropolitarnej w Krakowie. *Vademecum dla zespołów synodalnych*. "Znak" 1984 nr 351-352 s. 267 nn.

Dotychczas wymienione formy i metody mogą się w tym wypadku okazać bardzo pomocne, oczywiście do poszczególnych warunków i możliwości wiejskich. Inwencja w tym zakresie jest wielka. Również oddziaływanie na opinię publiczną winno przynieść pozytywne rezultaty w udzielaniu pomocy rodzinie. Wielką rolę inspirującą i angażującą ma odegrać duszpasterstwo parafialne i religijne elity wierzących.

Często jednak istniejące struktury nie są w stanie zaspokoić nowych potrzeb w dziedzinie szerszej działalności apostolskiej. W świetle adhortacji apostolskiej *Octogesima adveniens* należy tworzyć nowe formy ułatwiające współzycie i integrujące społeczności. Szczególne znaczenia uzyskują dziś grupy rodzin wiążące się ze sobą w większe wspólnoty, funkcjonujące na zasadach postulowanych metod przyjaźni i dialogu. Wiodącym wzorem ewangelicznym jest tutaj miłość Chrystusa zobrazowana w Rodzinie z Nazaretu²⁶.

Na uwagę zasługują wytyczne dekretu o apostolstwie świeckich dotyczące turystyki. Wiele parafii wiejskich w Polsce znajduje się w zasięgu wzmożonego oddziaływania turystów, migrantów i ludności dwuzawodowej. Jest także coraz więcej wsi, w których tworzy się ośrodki turystyczno-rekreacyjne. Poza tym wsie zaludniają się w lecie swymi migrantami, rodzinami z miasta. Następuje wówczas prawdziwa inwazja ludności miejskiej i turystów nie tylko na tereny przyrodniczo atrakcyjne. Sytuacja taka rodzi wiele problemów natury społecznej i moralno-religijnej. Wieś znajduje się wówczas pod jeszcze bardziej wzmożonym oddziaływaniem czynników urbanizacyjnych. Wymaga to nowych przedsięwzięć lub apostolskich akomodacji, szczególnie na odcinku stawiania nowych zadań i wysuwania form apostolskich²⁷.

Dość istotna dla potrzeb wsi pozostaje sprawa apostolstwa bardziej zorganizowanego, poszerzenia współpracy w zakresie jego organizowania i rozwijania²⁸. W związku z procesami postępującej profesjonalizacji pracy rolniczej i emancypacji młodego pokolenia wsi sprawą otwartą staje się apostolat środowiska pracy i życia mieszkańców wsi. Dotyczy to organizowania takich form apostolatu i współpracy apostolskiej, które obejmowałyby różne społeczno-zawodowe kategorie ludności wiejskiej, ich potrzeby oraz możliwości ewangelizacyjne. Wyodrębnia to problem, jak ważne dla całokształtu ewangelizacyjnego wsi i jej rodziny pozostaje bezpośrednie przygotowanie i realizacja apostolstwa w ramach parafialnej współpracy ewangelizacyjnej. Przygotowanie do tej działal-

²⁶ Cenne wskazówki na te tematy znajdziemy w EN, w *Marialis cultus* (MC), w programach duszpasterskich z ostatnich kilku lat oraz w DAS 73-77.

²⁷ DA 10-11; zob. EN cz. II.

²⁸ Zob. DAS 78-86.

ności jest najbardziej kluczowe w misji współczesnego Kościoła. Jednakże problem ten wymaga osobnego omówienia.

3. PARAFIALNO-RODZINNE DZIEŁO BEZPOŚREDNIEGO PRZYGOTOWANIA DO WSPÓŁPRACY APOSTOLSKIEJ

a) *Metody bezpośredniego przygotowania do współpracy apostolskiej w parafii*

W przygotowaniu bezpośrednim – w odróżnieniu od podstawowego wychowania apostolskiego – formy realizacji apostołatu wymagają różnych metod. Płaszczyzną przygotowania bezpośredniego do apostołatu i współpracy jest podstawowe wychowanie apostolskie. Podmiotem wychowującym jest tu rodzina, w której "obowiązkiem domowników jest przysposabiać dzieci od najmłodszych lat do lepszego poznawania miłości Boga ku ludziom i stopniowo uczyć je, zwłaszcza przykładem, o troskach i potrzebach bliźnich, tak materialnych jak i duchowych" (DA 30). Obok rodziny wychowuje cała parafia poprzez swe działania duszpasterskie i grupy religijne.

Ważny udział w przygotowaniu bezpośrednim mają kapłani. O nich Dyrektorium Apostołstwa Świeckich pisze: "Kapłani zaś w pracy katechetycznej i w posłudze słowa, w kierownictwie duchowym i innych czynnościach duszpasterskich niech mają na uwadze przygotowanie do apostołstwa" (DA 30). Bazę przygotowawczą mogą stanowić różne formy, metody i środki ewangelizacyjne. Pośród nich należałoby wymienić szeroko stosowane rekolekcje, misje, dni skupienia, nauki stanowe²⁹. Wspomnieć można również o roli, jaką spełnia spowiedź, homilia, a także przystosowane do tego celu nabożeństwa biblijno-liturgiczne i pobożne praktyki oraz zrzeczenia i wspólnoty, służące apostołskiemu przygotowaniu wiernych³⁰.

Godna polecenia jest – stosowana z powodzeniem w niektórych parafiach – praca w grupach nieformalnych lub we wspólnotach grupujących rodziny. Episkopat Polski poleca tę działalność wskazując na powszechny i ponadlokalny jej charakter. Cennym osiągnięciem tej pracy mogą być chociażby przeniesione na

²⁹ Zob. DAS 118-122; Z. P a w l a k. *Formacja duchowa świeckich apostołów przez rekolekcje i dni skupienia dla małych grup*. W: *Katolicy świeccy w parafii*. Kraków 1975 s. 93-102; Ośrodek Krajowy Duszpasterstwa Rodzin w Warszawie. *Małe wspólnoty parafialne w ramach duszpasterstwa rodzin*. "Problemy Duszpasterskie" 1982 nr 7 s. 23-40 (Wyd. Komisja Episkopatu do Spraw Duszpasterstwa Ogólnego).

³⁰ Zob. DAS 110-111; EN 43. Szczególnie dogodną okazję wychowania apostołskiego w duchu współpracy stanowią przygotowania do I Komunii, chrztu, bierzmowania i do przyjęcia sakramentu małżeństwa.

polski grunt metody "Equipes Notre-Dame" realizowane w tzw. oazach rodzin i w młodzieżowym ruchu "Światło-Życie", organizowanych w corocznych wielostopniowych turnusach letnich i czasem zimowych. Rodziny w nich uczestniczące mogą wraz z młodzieżą stać się zarzewiem zdrowego apostołatu w miejscu swych macierzystych parafii. Od nich można rozpoczynać działalność w małych wspólnotach i formach współpracy, przygotowujących do apostołatu³¹. Bardzo pożyteczną metodą przygotowania do współpracy ewangelizacyjnej tych grup jest zalecana przez Sobór metoda JOC-u. Polega ona na praktycznym zaprawianiu rodzin we wspólnotach "do patrzenia na wszystko, oceniania i działania w świetle wiary, do kształtowania siebie wraz z innymi poprzez działanie, uczestnictwo i wstępowanie w ten sposób na drogę czynnej służby dla Kościoła"³². W warunkach wiejskich może się ona okazać właściwą i przydatną.

Inną metodą przygotowania bezpośredniego w parafii może się stać pedagogizacja i katechizacja dorosłych oraz dzieci, inicjacja sakramentalna i biblijno-liturgiczna, współpraca wychowawczo-religijna z rodzicami i wspólnotami, być może na zasadach ponadparafialnych. Niektóre zlaicyzowane środowiska wiejskie mogą potrzebować reewangelizacji dorosłych, kształcenia permanentnego wiary, metod misyjnych i prekatechezy, wypracowanych na Zachodzie.

Niemniej jednak wszystkie wymienione metody stanowią pewne novum dla Kościoła w Polsce. Jest zrozumiałe, że zaistnieją przy ich wprowadzaniu różne trudności. Można ich uniknąć przy dojrzałości duchowo-religijnej świeckich żyjących we wspólnotach i dzięki odpowiedniemu przygotowaniu duszpasterzy. Ich wprowadzanie może ułatwić obopólna twórcza inicjatywa świeckich i duchownych, właściwy podział odpowiedzialności zasadzający się na zasadzie pełnoprawności wszystkich ewangelizatorów oraz na zasadzie demokracji w wytyczaniu określonych programów i planów działania³³. Jest oczywiste, że proponowane metody, prowadzące w kierunku pluralizmu w strukturze i formach działania parafii, nie naruszają podstawowej jedności i zwartości wewnętrznej Kościoła. Wypełniają jakby "przestrzeń" dzielącą parafię i rodzinę, czyniąc tym samym sprawniejsze struktury ewangelizacyjne w parafii.

W związku z tym jawi się problem rad katechetycznych lub duszpasterskich zwanych także komitetami apostołskimi o zasięgu nawet ponadparafialnym. Byłyby to organy badawcze, konsultacyjno-koordynacyjne, wspierające wielokierunkową działalność apostołską parafii. Członkowie tych rad częściowo wybierani

³¹ Zob. DA 17; DAS 73-77. Apostolat małych grup osiąga większą skuteczność, dlatego tworzy się je stosownie do potrzeb i możliwości parafii, tj. według kryteriów stanowych, zawodowych.

³² DA 29; por. W. T u r e k. *JOC i metoda jego działalności apostołskiej*. SW 1968 s. 520 nn.; E. W e r o n. *Laikat i apostołstwo*. Paris 1973 s. 110 nn.

³³ Zob. M a r i a ń s k i. *Życ parafii* s. 239 nn.

przez wiernych, a częściowo mianowani przez proboszcza, stanowiliby płaszczyzną dla dialogu i współpracy parafialnej pomiędzy różnymi częściami ludu Bożego, szczególnie między apostołatem hierarchicznym i świeckich. Tam też należałoby przystosować do dzisiejszych wymagań formy współpracy "mające na uwadze nie tylko duchowe i moralne lecz również społeczne, demograficzne i ekonomiczne warunki życia ludzkiego" (DB 17). Wydaje się, że znakomitym dla nich przykładem mogą się okazać funkcjonujące znakomicie w niektórych diecezjach – z racji odbywających się tam synodów diecezjalnych – tzw. zespoły synodalne. Są to faktyczne "szkoły" współpracy ewangelizacyjnej na wielu szczeblach struktur kościelnych, które mogą w przyszłości przerodzić się w aktywne i w pełni odpowiedzialne struktury apostołskie całego ludu Bożego³⁴. Organizowanie sprawnych rad w dzisiejszych parafiach, w których życie ludzkie i gospodarczo-społeczne funkcjonujące w postaci zorganizowanych, państwowych lub spółdzielczych form i metod, mogłoby przebiegać trzema etapami, a mianowicie: powołanie rad eksperymentalnych, zbieranie doświadczeń od rad już funkcjonujących, rozpowszechnianie rad innych typów realnych w działaniu m.in. na wzór wskazanych zespołów synodalnych. Współczesny człowiek żyjący na wsi przywykł do współpracy z różnymi organizacjami i instytucjami świeckimi, formy te stały się codziennym elementem życia społecznego i gospodarczego, dlatego też przystosowanie się do rad kościelnych i zespołów nie jest rzeczą nową. Tę tendencję współczesnego życia wiejskiego można śmiało "wprzągnąć" w dzieło ewangelizacji parafii katolickich³⁵.

Na bardziej szczegółowe zadania omawianych rad wskazuje Dyrektorium Apostolstwa Świeckich (nr 82) mówiąc, że należy do nich m.in. "pobudzanie i rozwój inicjatywy apostołskiej wśród parafian, koordynacja poczynań apostołskich, wspomaganie duchowieństwa w pracy duszpasterskiej i katechetycznej, wyrażanie opinii w sprawach parafii oraz wysuwanie propozycji i wniosków dotyczących udoskonalenia pracy parafialnej". Rady te będą mogły, według wytycznych Episkopatu, skuteczniej wypełniać zadania, "gdy oprą się na dobrej znajomości religijno-moralnego stanu parafii i jej potrzeb w dziedzinie duszpastersko-apostołskiej, wspólnie radzić, jak te potrzeby najlepiej zaspokoić, jak usprawnić, pogłębić i podnieść na wyższy poziom pracę duszpasterską, jak dotrzeć do środowisk religijnie obojętnych"³⁶. Obecnie w parafiach wiejskich jest

³⁴ Zob. Wydział Duszpasterski Kurii Metropolitarnej w Krakowie. *Vademecum* s. 268 n.

³⁵ Zob. W. S o k o ł o w s k i. *Rady duszpasterskie w świetle dokumentów Kościoła*. ŻM 1975 nr 6 s. 13 nn.; por. *Memorandum do Synodu Biskupów wysłane przez III Kongres Apostolstwa Świeckich z 11-18 X 1967 r.* ChS 1968 nr 1.

³⁶ *Wytyczne Episkopatu Polski w sprawie Parafialnych Rad Duszpasterskich*. WAW 1976 nr 1-2 s. 3 nn. Problem ten doczekał się ostatnio wielu opracowań na łamach czasopism katolickich.

wiele spraw, które te rady mogłyby rozwiązywać według zasad katolickiej nauki i etyki społeczno-gospodarczej.

Przy zachowaniu porządku działalności apostolskiej zakłada się potrzebę właściwego podziału odpowiedzialności między duszpasterzami a świeckimi oraz ścisłą łączność między nimi. Świeccy mają efektywnie wspierać posłannictwo Kościoła i stanowić "przedłużone ramię hierarchii". W tym celu nie wystarczy tylko, określić zagadnienie postawy duszpasterskiego zaangażowania świeckich, ale trzeba pomyśleć i sprecyzować rolę świeckich na wielu odcinkach pracy w Kościele. Czekające ich zadania, chociażby pomoc na rzecz rodziny, są ogromne. Nie mówiąc już o innych dziedzinach pracy w parafii, chodzi o to, by ład chrześcijański zgodnie z nauką i etyką społeczno-gospodarczą Kościoła był konsekwentnie wprowadzany na teren tych środowisk, które go nie mają. W przeciwnym wypadku świeccy staną się tylko pomocnikami niższego urzędu w wykonywaniu mało wartościowych działań, zniechęcą się i odejdą.

Tworzenie w parafiach rad staje się koniecznością, tym bardziej że nie ma żadnych zorganizowanych katolickich organizacji i akcji świeckich. Stąd mają one stawać się środkiem zaradczym na organizacyjny niedowład parafii wiejskich. Zrzeszając pełne inicjatywy i najżywotniejsze siły, wzmacniałyby oddziaływanie Kościoła na wiernych, na życie religijne i moralność mieszkańców parafii wiejskich. Problem ten jest ważny z tego względu, że w wielu środowiskach działa dziś wiele konkurencyjnych instytucji i organizacji, które z pełnym powodzeniem – i niczym nie związane – realizują swe zadania i cele. Dlatego to rady powinny stawać się ważną strukturą parafii, wzmagającą i wzbogacającą apostolskie działania w dziedzinie misji religijnej.

Wydaje się, że w obliczu rysujących się kierunków przemian społecznych w Polsce rady te mogą stawać się w przyszłości skutecznym sposobem obecności i ożywiania religijności oraz więzi z Kościołem, dynamizowania działań duszpasterskich w parafii, przenikania środowisk wiejskich duchem współpracy i etyki katolickiej. Zrozumiałe jest, że rady nie załatwią wszystkich spraw apostolskich parafii. Są one jednak początkiem świadomej, systematycznej współpracy duchowieństwa ze świeckimi i apostolskiego dialogu wewnątrzkościelnego. Rady będą uczyć i wskazywać wiernym – razem z innymi strukturami ewangelizacyjnymi – na eklezjalny wymiar ich posłannictwa. Mogą one unoczniać, że sprawy religii i Kościoła w parafii są takimi, które wymagają wysoce zorganizowanych i etycznych działań, że religia to sprawa ludzi odpowiedzialnych, dojrzałych i pełnosprawnych. Jedno jest pewne, należyte działanie rad może mobilizować do aktywności wszystkie części ludu Bożego w parafii. W efekcie mogą budzić inicjatywę do tworzenia bardziej zorganizowanych, wspólnotowo-elitarnych form współpracy ewangelizacyjnej. Jako "ciała pomocnicze" muszą mieć poczucie współodpowiedzialności za misję w parafii, jaką pełnią.

Przeto ich misja nie wyczerpuje się tylko w wymiarach organizacyjno-kościelnych, ale przede wszystkim w kategoriach charyzmatycznych. Powinny stawać się elementem odnowy duchowo-religijnej współczesnych parafii wiejskich³⁷.

b) *Parafialno-rodzinne możliwości w zakresie bezpośredniego przygotowania do współpracy apostolskiej*

Problem dotyczy realnych możliwości, jakie istnieją dla działalności apostolskiej parafii i rodziny, a ściślej – ich wzajemnej odpowiedzialności w zakresie bezpośredniego przygotowania do współpracy apostolskiej we wspólnotach wiejskich.

Jedną z najlepszych dróg takiego przygotowania wydaje się być odnowa wspólnotowego charakteru i ducha instytucji rodzinnej i parafialnej. To dzięki odnowie można skutecznie podjąć dzieło bezpośredniego przygotowania wiernych do współpracy apostolskiej. Aby ta odnowa mogła się urzeczywistnić, konieczne jest, by wszyscy świeccy zrozumieli, że nie tylko przynależą do Kościoła, ale że są "Kościółem Boga Żywego", że wraz ze swymi duszpasterzami ponoszą odpowiedzialność za losy ewangelizacji przez należyte spełnianie misji chrześcijańskiej – poczynając od jednostek, a kończąc na wspólnotach parafialnych. Prowadzi to do podkreślenia platformy teologicznej leżącej u podstaw przeprowadzania owej odnowy. Jest nią fakt, że w pośrednictwie zbawczym Chrystusa uczestniczy cały Kościół-lud Boży. To on jest podmiotem strukturotwórczym i samoaktualizującym się, tj. budującym i jednoczącym we wspólnotę Chrystusa przez Słowo, Kult, Sakramenty i Miłość (martyria – leitourgia – diakonia – kainōnia). Według tych założeń potrzeba dziś Kościołowi dużo dobrych duszpasterzy, elitarnych działaczy świeckich, a także udoskonalonych metod kierowania parafią, modernizacji struktur kościelnych oraz związanej z nią reorganizacji pracy ewangelizacyjnej, odnowy samokontroli wewnątrzkościelnej w całej rozciągłości. Aby mogło dojść do uaktywnienia całego Kościoła, należy przeprowadzić generalną zmianę orientacji ewangelizacyjnej wszystkich struktur kościelnych, które jej nie posiadają. Jest to dzieło ogromne i trudne, wymagające długofalowej strategii, planów i programów, pełnej samoświadomości i nadprzyrodzonej wiary ludu Bożego. Wiadomo, że najbardziej aktywnym i kierowniczym podmiotem ewangelizacyjnym w parafii jest duszpasterstwo. Plan ten nie wyklucza udziału świeckich, jednak zastrzega, że zasadność demokratyzacji w Kościele jest

³⁷ Por. E. Houtart, W. Goddijn. *Duszpasterstwo całościowe i planowanie duszpasterstwa*. Conc 1968 s. 178 nn.; R. Sobanski. *Uwagi o strukturze parafialnej rady duszpasterskiej*. AK 1973 s. 140 nn.

możliwa wówczas, kiedy owa "podmiotowość" świeckich będzie potwierdzana realnymi kształtami ich faktycznego zaangażowania w dzieło ewangelizacyjnym.

Według nauczania Kościoła troska o rodzinę powinna być udziałem wszystkich rodzin i wiernych w parafii, bowiem parafia jest "rodziną rodzin". Sprawa każdej rodziny, przez fakt jej sakramentalności i religijnego posłannictwa w Kościele, staje się sprawą całej wspólnoty parafialnej. W tym procesie działał apostołskimi najważniejszą cechą jest posiadanie przez świeckich "zmysłu chrześcijańskiego", czyli głębokiej wiary, która umożliwi prawidłową ocenę rzeczywistości doczesnej³⁸. Różne formy i metody współpracy katechetycznej, liturgiczno-sakramentalnej i apostołskiej parafii i rodziny mają przyczyniać się do rozwijania takiej wiary. Często w środowiskach powstaje, pod naporem różnych uwarunkowań, obawa rodzin przed ujawnianiem swej wiary. Kompleks niższości, brak osobistego przekonania katolików o boskich wartościach chrześcijaństwa – są zjawiskami wielce niepokojącymi. Świadczą o istnieniu powierzchowności w polskiej religijności oraz niedowładzie organizacyjno-apostołskim parafii. Jednak znajdują się zawsze w parafii rodziny bardziej aktywne religijnie i przykładowe, które trzeba zorganizować, aby z wielokrotnie ich oddziaływanie na otoczenie. Przykładem dla organizowania ich w grupy byłoby wprowadzanie sprawdzonych form "oazowych" i synodalnych zespołów oraz wspólnot religijnych.

Drugą cechą omawianej postawy jest posiadanie przez wiernych "prawego sumienia" w wypełnianiu przez nich powołania rodzinnego i społecznego w Kościele. Inaczej zwie się je cnotą sprawiedliwości, która wiąże się ściśle z cnotą miłości. Postawa dzisiejszych rodzin ujawnia rozdźwięk między moralnością a wiarą, prawdą a miłosierdziem. Dość często odrzuca się obowiązek rozróżniania i osądzania w obawie przed potępieniem otoczenia. Działanie apostołskie wymaga zaś od wiernych wierności w wyrażaniu prawdy oraz wrażliwości na zło istniejące wokół ludzkiego życia.

Działalność apostołska, w której owocują najgłębsze warstwy duchowości chrześcijańskiej: "zmysł wiary" i "prawe sumienie", musi być równocześnie sterowana przez mądrość i doświadczenie tych, którzy są biegli w naukach świętych. O tej działalności decydują "mądrość" i "doświadczenie". Tą ostatnią zaletą dysponują zwykli katolicy³⁹. Postawa apostołska oparta na wierze i ubogacona we właściwe sprawności praktyczne może faktycznie służyć budowie

³⁸ Zob. KDK 52.

³⁹ Zob. tamże; KDK 59 nn.

pokoju w życiu rodzinno-parafialnym. Specjaliści w dziedzinie nauk antropologicznych mogą tutaj oddać wiele przysług⁴⁰.

Ogromne znaczenie ma zdrowa opinia publiczna, atmosfera kształtowana przez całą parafię. Dlatego wielka odpowiedzialność spoczywa na tych wszystkich, którzy tę atmosferę urabiają. Niezmiernie ważny jest problem należytej informacji w apostołstwie, właściwie funkcjonującej w parafiach. Fakt istnienia jej powinien być szeroko znany i możliwie dostępny przez metody i środki, jakimi dysponuje parafia. Bez niej nie wytworzy się ducha wzajemnego zrozumienia, który prowadzi do rzeczowej współpracy. Pośród wielu metod i środków czy technik można wyliczyć kolportaż prasy, afisze, materiały i środki audiowizualne, prelegentów-specjalistów, grupy apostołskie dysponujące odpowiednią organizacją, finansami i pomocami. Prowadzone obecnie badania nad rodziną powinny być wszechstronnie udostępniane. W dekrete soborowym *Inter mirifica* dowiadujemy się o fundamentalnym prawie człowieka do słusznej informacji, przedstawianej przystępnie i rzeczowo⁴¹. W apostołacie rodzinnym w parafii należy przekraczać znane bariery niewiedzy, obojętności czy niechęci, by udostępniać zainteresowanym wiedzę i doświadczenie o najnowszych osiągnięciach. Należy korzystać ze zdobyczy nauk świeckich, być w apostołacie na nie otwartym. Cenne byłoby tworzenie "rodzinnych wspólnot wychowujących", różnych grup i zespołów religijnych. W tej misji wspomagałyby ich akcje duszpasterskie, tj. katechetyczne, pedagogizacyjne oraz poradnictwo rodzinne stale funkcjonujące i organizowane w parafiach. Zasadami, które wychowują do współpracy apostołskiej, jest wiara, zaangażowanie i rozwój osoby ludzkiej⁴².

Na tle złożonego procesu apostołskiego należy ustawić także duszpasterstwo parafialne. Jego realizacja dotyczy wielopłaszczyznowej funkcji opierającej się na szerokim procesie społecznym. Ponieważ ma to być współpraca duszpasterstwa z rodziną w zakresie bezpośredniego przygotowania apostołskiego, jego działalność musi się szczególnie zwracać ku rodzinie. Duszpasterstwo parafialne powinno być uprofilowane rodzinnie i wspólnotowo. Jest to podstawowy warunek skuteczności działania, nawiązywania realnej współpracy. Konstytucja *Gaudium et spes* (nr 52) stwierdza, że "zadaniem kapłanów jest wspieranie powołania małżonków w ich pożyciu małżeńskim i rodzinnym różnymi środkami duszpasterskimi, jak: głoszeniem słowa Bożego, kultem liturgicznym i innymi pomocami duchowymi, a również umacnianie ich dobrocią i cierpliwością wśród

⁴⁰ Zob. KDK 52. Problem dotyczy nie tylko właściwego sposobu wykorzystania w Kościele nauk świeckich, ale uzgadniania ich osiągnięć i wykorzystania w ewangelizacji. Jest on żywo dyskutowany i wcielany w dzieło Kościoła, także i w Polsce.

⁴¹ DSP 5, 12; zob. List apostołski *Octogesima adveniens* 18, 22.

⁴² Zob. DWCH 2-3; DA 19; DAS 101-105; por. J. O z d o w s k i. *Współpraca w apostołstwie*. AK 1968 s. 324 nn.

trudności i utwierdzenie w miłości, aby tworzyć naprawdę promieniującą rodzinę". Wynika zatem, że zasadniczym warunkiem skutecznego wypełniania misji duszpasterskiej jest utwierdzenie każdej rodziny w posłannictwie religijnym, kształtowanie wiary w działanie Boga poprzez sakrament małżeństwa oraz takie przygotowanie rodziny do wypełniania przykazania miłości, by zdawała sobie sprawę ze szczególnej roli w głoszeniu Dobrej Nowiny, w zbawianiu i wychodzeniu naprzeciw swemu powołaniu. Duszpasterze muszą zakładać w swej działalności nie tylko łaskę sakramentalną, ale także możliwość charyzmatów. Obok znajomości Bożej wizji rodziny i działania w celu jej upowszechniania trzeba ukazywać, że powołanie rodzinne ma urzekające piękno i wartość Bożą, dzięki którym buduje się sam Kościół. Wymaga to postawy służebnej i bezinteresownego rozbudzania aktywności rodziny w kierunku, który pozornie nie przynosi doraźnych efektów duszpasterskich i nie zmienia od razu świeckich w aktywnych i odpowiedzialnych współpracowników apostołskich. U podstaw powodzenia całej działalności leży świadectwo kapłana, jego przeświadczenie, postawa osobista, dojrzałość osobowa. Osiąga on te wartości przez żywą wiarę w słowo Boże, które pozwala mu obcować z sakramentalnymi wartościami rodziny – oraz znaczenie to wyrażać i przekazywać przez całe swoje posługiwanie.

Aby działalność duszpasterska w parafii była skuteczna, potrzeba zarówno zaangażowanych kapłanów, jak i promieniujących religijnie rodzin oraz wspólnot apostołskich. Dlatego tworzenie ognisk chrześcijańskiego życia rodzin w postaci wspólnot rodzin i grup religijnych jest obecnie ważnym zadaniem parafialnym. Wskazują na to wytyczne Kościoła posoborowego w odpowiedzi na potrzeby naszych czasów. Sprawa ta dotyczy wielu doświadczeń osobistych, domaga się stałego doskonalenia samego siebie w realizacji powołania. Działanie takie jest sprawdzianem duchowej dojrzałości i nieustannym jej postulatem. Jest ono szczególnie pożądane w obliczu powstawania wielu wzorów konkurencyjnych, często bardziej przyciągających i łatwiejszych. Znamienne są słowa Soboru: "Ludzie świeccy [...] mają prawo w obfitości otrzymywać od swych pasterzy duchowe dobra Kościoła", pasterze zaś "wspierani doświadczeniem świeckich mogą zdobyć celniejszy i bardziej odpowiedzialny sąd zarówno w sprawach duchowych jak i doczesnych tak, aby cały Kościół umacniany przez wszystkich swych członków skuteczniej pełnił swe posłannictwo dla życia świata" (KK 37). Formy i stopień zażyłej współpracy świeckich i duchownych są wyrazem życia religijnego i "jakości" realizowanych przez nią zadań. Mówią najlepiej same za siebie, są "wizytówką" realizowania posoborowych idei w parafii. Są to jedne z najważniejszych zasad, które powinny przenikać działalność apostołską Kościoła w środowiskach wiejskich i gwarantować jej skuteczność. Trzeba sobie zdawać stale sprawę z tego, że najbardziej realne możliwości duszpasterstwa i apostołatu parafialno-rodzinnego w przygotowaniu do bezpośredniej współpracy ewangeliza-

cyjnej leżą w zaangażowanej i służebnej postawie duszpasterzy oraz w rodzinach promieniujących życiem religijnym. W obecnej społeczno-religijnej sytuacji polskiej wsi jest to warunek zapewniający skuteczność przygotowania i oddziaływania apostolskiego poprzez współpracę.

*

Wszystkie wymienione formy, metody i środki są godne poparcia i rozwoju, ale najważniejszą drogą odnowy religijnej parafii i rodziny w Polsce jest pełnosprawne i partnerskie współprzenikanie się apostolatu rodziny i duszpasterstwa parafialnego. Początkiem odnowy jest rozbudzanie aktywności apostolskiej rodzin przez usilne ukazywanie integralnych związków apostolatu z autentycznie przeżywanym chrześcijaństwem. Istotnym rozwinięciem współpracy apostolskiej jest tworzenie wspólnot i grup opartych na życiu rodzinnym, oraz stałe, wszechstronne zacieśnianie więzi współdziałania między apostolatem świeckich a apostolatem hierarchicznym. Tym celom muszą się podporządkować zarówno świeccy, jak i duchowni. Łaska Boża, otrzymywana różnymi drogami, przyświecać będzie realizacji zamierzań. Doświadczenie, "prawe sumienie" i osobista pobożność – mają prowadzić do celu poprzez rozliczne trudności i bolączki współczesnego życia na wsi.

DIE APOSTOLISCHE ZUSAMMENARBEIT VON PFARREI UND FAMILIE AUF DEM LANDE

Z u s a m m e n f a s s u n g

In Betracht des Gemeinschaftscharakters der Kirche sowie ohne die Personalisations- und Sozialisationsprozesse auf dem Hintergrund der heutigen Desintegration und Laizierung der ländlichen Pfarrei zu unterschätzen, ist die Aufnahme des obigen Themas begründet. Die ländlichen Pfarreien bilden gegenwärtig, hinsichtlich ihrer sozialen und lokalen sowie ihrer historisch-kulturellen Situation, ein im Vergleich mit den städtischen Pfarreien oftmals günstigeres Arbeitsfeld zur Verwirklichung ihrer übernatürlichen Sendung. Die Synthese der übernatürlichen Elemente der christlichen Gemeinschaft und des heutigen Bildes der Landpfarrei ermöglicht uns, die Attribute und Aufgaben zu entdecken, die gegenwärtig für die Aktualisierung der Kirche in den einzelnen Pfarreien notwendig sind. Dahin strebt das gesamte Wirken der Kirche, dessen Ziel die Hilfeleistung bei der Entstehung dieser Synthese ist, d.h. der vollständigen christlichen Gemeinschaft an der Berührungsstelle des Geheimnisses der Kirche und der realen gesellschaftlichen und religiösen Wirklichkeit des polnischen Dorfes. Unter den vielen Methoden, die diese Aufgaben bei der Evangelisation der Landpfarreien erfüllen können, finden wir heben der katechetischen und der kultisch-sakramentalen auch die apostolische Zusammenarbeit.

Hingewiesen werden muss auf eine andere wesentliche pastoral-evangelistische Rücksicht, die Notwendigkeit der Anknüpfung einer apostolischen Zusammenarbeit betrifft. Es handelt sich um die

Notwendigkeit einer religiösen Erneuerung der Landpfarreien und ihrer Familien, welche geschehen könnte durch ein partnerschaftliches und vollverantwortliches Zusammenwirken von Pfarreiseelsorge und Familienapostolat. Ein Beginn dieser Erneuerung ist das Wecken der apostolischen Aktivität der Familien durch nachdrückliches Aufzeigen der integralen Zusammenhänge des Apostolats mit dem authentisch gelebten Christentum. Eine wesentliche Entfaltung der apostolischen Zusammenarbeit ist die Schaffung von geheiligten und zugleich die religiösen Werte nach aussen ausstrahlenden christlichen Gemeinschaften aus Pfarrei und Familien sowie ein ständiges, allseitiges Engerwerden der Zusammenarbeit zwischen dem hierarchischen Apostolat und dem der Laien. Unter Hinsicht darauf wurden die gegenseitigen apostolischen Pflichten der beiden kirchlichen Grundstrukturen dargelegt, d.h. der Pfarrei zugunsten der Familien (Punkt 1) und der Familien gegenüber der Pfarrei (Punkt 2) und danach die Pfarrei- und Familienaufgaben der unmittelbaren Vorbereitung auf diese Zusammenarbeit durch Aufzeigen der Methoden und Möglichkeiten, über welche sie verfügen (Punkt 3). Ausserdem sind in diesem Punkten programmatische Inhalte enthalten, die für die direkte apostolische Zusammenarbeit von Familien und Pfarrei und für deren Vorbereitung geeignet sind. In der Konsequenz führen sie zur Erlangung einer apostolischen "Kondition" und "Ergiebigkeit" von Pfarrei und Familien, wodurch sich diese Strukturen selbst heiligen sowie effektiver apostolieren können. Mit diesem Ziel mussten auch die Methoden und Mittel aufgezeigt werden: übernatürliche und natürliche, alte und moderne, durch die kirchliche Praxis und die Erfahrung herausgearbeitete, welche die Grundlagen für die apostolische Zusammenarbeit schaffen, kirchliche Gemeinschaften aufbauen und die evangelistischen Ergebnisse von Pfarrei und Familien vervielfachen. In dieser evangelistischen "Strategie" durch apostolische Zusammenarbeit dürfen fruchtbare und integrierende gesellschaftliche Prinzipien nicht fehlen, d.h. das Prinzip des Gemeinwohls und der Hilfeleistung sowie die konziliären Prinzipien der Partnerschaft, der Freundschaft und des Dialogs. Das übergeordnete Prinzip, das alle Gemeinschaften und ihr Wirken vereint, ist Christus, der durch das Wort, die Liturgie, die Sakramente, Gebete und Frömmigkeitsübungen in das Pfarrei- und Familienmilieu hinein kommt. Ohne dieses Prinzip wird jedliches apostolische Wirken und erst recht die darauf basierende Zusammenarbeit, die eine besondere Reife und christliche Verantwortung verlangt und im Wirken mannigfaltig ist, ineffektiv und misslingt.

Diesen Inhalten und Prinzipien müssen sich alle Evangelisatoren unterordnen. Das ist eine schwierige und langwierige Aufgabe. Darum muss die göttliche Gnade, auf unterschiedlichen Wegen erlangt, der Realisierung dieser komplexen und kollektiven apostolischen Bemühungen ständig vorausgehen. Derart organisierte Unternehmungen braucht die heutige Kirche und die Welt, da sie in Zukunft grossen religiös-ekklesiologischen Nutzen bringen können. Die Selbstaktualisierung der Kirche durch im Glauben lebendige und apostolisch ausstrahlende Gemeinschaften kann dann auch die übrigen Pfarreistrukturen mit umgreifen, sie in die überpfarreilichen Evangelisationspläne mit einbeziehen und so zur Grundlage des Lebens und Wirkens der Christen im Alltag werden. Quelle und Ziel sowie Instrument aller apostolischen Unternehmungen von Pfarrei und Familien muss immer das Sakrament der Liebe, die Eucharistie, bleiben.